

ODPORNIŠKA GIBANJA

Nekateri imenujejo odporniška gibanja kot **posebno fronto**. Pojavila so se skoraj v vseh deželah, ki so jih okupirali fašistični osvajalci od Evrope do Azije. V nekaterih deželah: Sovjetska Zveza, na Kitajskem in Jugoslaviji so odporniška gibanja **zrasla v močne osvobodilne armade**, ki so zmogle voditi pravo veliko vojno proti okupatorju.

Evropski fašizem in japonski utilitarizem sta se izredno brutalno obnašala do okupiranih narodov. Nemški nacisti so še posebej sovražili Žide in Slované, ki so jih množično pobijali. Zaradi tega boj proti okupatorju ni bil samo boj za rešitev nacionalne eksistence in narodne časti, ampak tudi boj za ohranitev fizične eksistence.

Boj proti okupatorju so v različnih deželah organizirale in usmerjale antifašistične politične sile (značilna aktivna vloga levo orientiranih sil). Odporniška gibanja so bila v posameznih deželah različna. Nekje so odporniška gibanja izvajala le sabotaže na gospodarskih in vojaških objektih in morda atentate na pripadnike okupatorjeve oblasti, drugod pa so razvila široko oboroženo borbo, ustvarjala oborožene partizanske skupine, ki so se borile proti okupatorju. Ponekod pa so partizanske skupine prerasle v pravo osvobodilno armado.

Med odporniškimi gibanji so bila **najmočnejša** v Franciji, Italiji, Norveški, Poljski, Grčiji, Jugoslaviji in Albaniji, Sovjetski zvezi, na Kitajskem in v Indokini.

FRANCIJA

Prvi je z odporom proti nemškemu okupatorju začel **general de Gaulle**. Iz Londona je pozval Francoze v okupirani Franciji, naj se borijo proti okupatorju. K de Gaullovi Svobodni Franciji so se priključila **francoska kolonialna ozemlja v Afriki**. Komunistična partija je od julija 1941 začela organizirati Narodno fronto in njene oborožene odrede. To gibanje so najprej podprli delavci – sindikati. V Narodni fronti se je izkazala tudi družbeno revolucionarna težnja.

Sledijo dogodki:

- Desno orientirane sile marca 1943 ustanovijo Združeno gibanje odpora z lastnimi oboroženimi oddelki Tajna armada.
- Zaradi de Gaullovega prepričevanja in sodelovanja različnih gibanj na terenu, je bil maja 1943 v Parizu organiziran skupni Nacionalni komite odpora, v katerem so bili zastopniki vseh odporniških vodstev.
- Januarja 1944 združijo vse odporniške sile, skupni program pa je bil sprejet šele marca 1944.

Spomladi 1944 je bilo pod orožjem 30 000 borcev odpora. Najbolj hrabre so bile enote komunističnih partizanov - makijev. Veliko vlogo je odporniško gibanje odigralo v času izkrcavanja zaveznikov in osvobajanja Francije. Računajo, da so

odporniške skupine od 7. do 30. junija 1944 z diverzijami izločile iz prometa več lokomotiv kot zavezniki z bombardiranjem.

Največji uspeh pa so partizani dosegli, ko so preprečili da bi se nemška tankovska divizija iz doline Garone premestila na fronto v Normandijo.

- Na poziv Nacionalnega sveta odpora se je 17. avgusta 1944 začela v Parizu vstaja. Uporniki so v pouličnih bojih izločili 12 000 vojakov.
- Ko so zavezniki vstopili 25. avgusta v Pariz, je ta že bil skoraj osvobojen.

Ob osvoboditvi Francije je bilo v francoskem odporniškem gibanju okoli 500 000 ljudi.

ITALIJA

Prvi znaki odpora so se kazali še pred padcem Mussolinija, ko je CK KPI pozival na strmoglavljenje fašizma.

Po padcu Mussolinija 25. julija je **Akcijski komite v Rimu reorganiziral Komite narodne osvoboditve (Comitato di liberazione nazionale CLN)**. V CLN so v vstopili predstavniki: Komunistov, socialistov, meščanskih demokratov, krščanskih demokratov in liberalcev.

- Oborožen boj se je začel po nemški zasedbi Italije po 8. septembru 1943.

Stranke CLN niti niso mogle sporazumeti o skupni vojski, ampak je **vsaka stranka imela svoj vojaški oddelek**. Komunisti so imeli najmočnejše enote imenovane garibaldinske brigade na čelu z Luigijem Longom. Socialisti so svoje brigade imenovali po svojem legendarnem voditelju Matteotiju, meščanski demokrati brigatte d'azione, krščanski demokrati pa brigatte del popolo. Takšna razcepljenost je slabila odpor.

Italijanska partizanska vojska je bila najmočnejša v Z Evropi. Zaradi hudega okupatorjevega pritiska je v jeseni 1944 italijansko partizanstvo zašlo v hudo krizo, ki je bilo premagano zaradi garibaldinskih brigad.

NORVEŠKA

V Norveški, ki so jo zasedli Nemci že spomladi 1940 in izročili civilno oblast norveškemu fašistu **Quislingu**, se je v jeseni izoblikovalo meščansko koalicijsko vodstvo odpora, ki je bilo v tesni zvezi z vlado v Londonu. Odporniške skupine so dobivale **pomoč s padali iz Anglije in iz sosedne Švedske**, so izvajale pomembne diverzije na pomembne nemške vojaške gospodarske objekte, npr. na tovarno težke vode leta 1943. Pomembno delo je norveško odporniško gibanje opravilo z nudenjem pomoči beguncem iz taborišč na Norveškem, kjer so Nemci imeli zaprte pripadnike različnih narodov. Zelo pomembna je bila tudi obveščevalna dejavnost, ki je posredovala podatke Britancem.

POLJSKA

Odporniške skupine so začele nastajati takoj po dvojni okupaciji, ki jih je priklical nepopisen nemški teror oz. **genocid**. Iz poljskih vojaških ujetnikov so v SZ ustanovili močno vojaško enoto **pod vodstvom generala Andersa**, ki pa je kmalu

odšla iz SZ v skupino Z zavezniške vojske. Le del Poljakov je ostal v SZ in bil vključen v Rdečo armado. V sami Poljski je bilo veliko odporniških oboroženih skupin, ki so bile zveste begunski vladi v Londonu. Posebne vojaške aktivnosti niso kazale. **V začetku leta 1943 je bila med odporniškimi skupinami na Poljskem najpomembnejša nacionalistična Domovinska armada in je štela 150 000 mož.**

- Decembra 1943 je več levih demokratičnih odporniških organizacij, med njimi zlasti močni levi agrarci, izdalo razglas povojni ureditvi Poljske.
- Marca 1944 je delegacija narodnega sveta odpotovala v Moskvo, da bi dobila priznanje sovjetske vlade.

Poljska ljudska armada, ki se je spopadala z Nemci, je bila poleti 1944 številčno približno **trikrat šibkejša od nacionalistične Domovinske armade**. Rdeča armada je prišla na mejo 20. julija 1944 in začela osvobajati Poljsko.

Januarja 1945 je bila osvojena vsa Poljska in oblast je prevzela začasna vlada. Poljsko odporniško gibanje je veliko prispevalo antifašističnemu boju. V Z zavezniških armadah se je borilo več 10 000 Poljakov v samostojnih poljskih enotah. Na strani Rdeče armade je bilo poleti 1944 v poljskih enotah 104 000 mož. V sami Poljski so Nemci imeli 800 000 vojakov, da so imeli premoč nad poljskim narodom. Ta se je kljub temu upiral in v kakih 10 000 oboroženih akcijah je bilo ubitih 150 000 vojakov.

JUGOSLAVIJA

V okupirani in razkosani Jugoslaviji je bila **komunistična partija edina sila**, ki se je bila spodobna in voljna boriti proti okupatorju in se boriti za ponovno vzpostavitev jugoslovanske države. CK KPJ je že v razglasu 1941 pozivala Jugoslovane, naj se borijo proti okupatorju. **Po napadu Nemčije na SZ je CK KPJ ustanovil glavni štab partizanskih enot Jugoslavije**, pri čemer se je lahko oprl na že obstoječo organizacijo vojaških komitejev, ki jih je partija snovala že od leta 1940.

- 4. julija 1941 je KPJ pozvala vse jugoslovanske množice na oborožen upor.

Povsod po Jugoslaviji so nastale partizanske enote in v vseh pokrajinah so se začele že julija oborožene akcije proti okupatorju ali domačim kvislingom. Vstaja se je zavlekla le v Makedoniji. **Najsilovitejša je bila vstaja v Srbiji, Črni gori**, kjer je jeseni nastalo veliko osvobojeno ozemlje Užička republika. KPJ je ob koncu vojne prevzela del obroča okoli Hitlerjevih sil – med zavezniškimi četami v Italiji in Rdečo armado na vzhodu.

*CK - centralni komite

*KPJ - komunistična partija Jugoslavije

*KPI – komunistična partija Italije